

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«Idjtihad» Constantinople

Téléph : 20865

xxviiième ANNÉE

15 Septembre 1932

İÇTİHAAT

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 353

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi sekizinci sene

15 Eylül 1932

D'ARTÉMISE

Mon regard incrédule, en lumière maudite,
Pénètre dans le sein du néant omoureux ;
Sous mes paupières perle une larme inédite
Et mon chemin fleurit d'un trépas bienheureux.

J'adore et je maudis, je rêve et je médite,
Mon idole est noyée en mon amour peureux ;
Le désespoir grandit, la Foi reste petite ;
Qui peut guérir ce mal glacial et fiévreux?

En mon luth le délice à l'horreur se marie ,
La caresse du Rêve a trop blessé mon front :
Je vais mourir de soif, ma coupe s'est tarie .

J'ai chanté ma douleur et ma Muse morose
Car ma voix est fragile et vos tendresses font
A votre âme d'azur une âpre apothéose .

Ab. Dj.

HATIRALARIM

- Kastamuni - kırk sene evvel

Patates, Haşhaş (Afyon) zira'atlarının ta'mimi teşebbüsü ve bir cehalet garibesini.

Kastamuni ve mulhakatının ekserinde arpa, buğday zira'atlarından en feyzli senelerde bile ancak yüzde 6,7 nisbetinde mahsul alınabildiği için daha bereketli ve kıymetli şeyler. ve bil-hassa haşhaş (Afyon) ve patates zira'atlarının ihdas ve ta'mimini, 1888 senesinde Vali merhum Abdurrahman paşa arzu etmişti.

Ben müşarün ileyhin hususî kâtibliği, mü-hürdarlığı vazifeleri de munzam olmak üzere mektubî kalemi mümeyyizi ve Vilâyet gazetesinin muharriri idim ; bir müddet sonra l'dadi mektebinin kavanini mülkiye ve mecelle mu'allimliği de ilâve edilmişti.

O zamanlarda ecnebî memleketlerden Kastamuniye kadar getirilen patateslerin okkası iki kuruşa satılıyordu.

Halbuki vukuf erbabı okkası on paraya satılmak şartile patates zira'atının her dönüm de iki bin kuruş kâr bıraktığını hesab ediyorlardı .

Haşhaş zira'atı ve afyon istihsali ameliyesini dokuz on yaşlarında İsparta da pek yakından gördüğüm için bunun ta'mimi işini ben üzerime aldım. Almanyada zira'at fennini tahsil etmiş olan l'dadi Müdürü (Esbak dahiliye Nazırı) merhum Calâl Beye de patates işini der'uhde ettirdim.

Calâl Bey patates , ben de kitablara ve

vukuf sahiblerine müraca'at ederek köylülerinde anlayaabilecekleri kadar sade bir lisan ile haşhaş zira'atına ve afyon istihsaline dair mufassal ta'limatnâmeler yazdık. Bu iki ta'limat Vilâyet gazetesine dere olunarak (o zaman Bolu , Sinub ve Çangırı livalarını da ihtiva eden) Vilâyetin üç bin kadar köylerine gönderildiği gibi haşhaş kozalarını çizerek afyonu akıtdıran çakılardan da Kastamunide lüzumu kadar yapıdırılarak nümune olmak üzere her kaza ve nahiye merkezlerine birer tane yollamışdık .

Bu kadarla da iktifa edilmeyerek Afyon Kara Hisarından ve sa'ir mahallerden tuhumlar getirderek meccanen her tarafa gönderdik.

Bizde Kastamuni de yarım dönüm ve bir evlek birer sahaya bu iki mahsulu ekerek fi'len vakı' olan müşahede ve tecrübelerimizi ve mulhakatdan bunları eken kazalardan, nahiyelerden aldığımız ma'lûmatı muntazamen gazeteye yazıyorduk .

Biz Kastamuni de altmış kuruşluk arpa , veya buğday istihsal oluna bilen bir yerde altı yüz kuruşluk afyon ve buna yakın bir nisbetde patates husule getirdik.

Mulhakatdan ba'zılarında afyondan ziyade patatesden istifade edildi. İkinci sene için resmi muharrerat ve gazete ile mükerrer teşvikatda

bulunuldu . Zira'at mevsimlerinin hululünde bu iki şeyden nerelerde ne mıkdar tohum ekildiğine da'ir ma'lûmat istedik , hiç birinden memnuniyeti mucib bir cevap gelmedi . Alelhusus Taş Köprü kazasından gelen cevap ziyadesile esef ve hayreti mucib oldu . Abdurrahman Paşanın gazabına uğramak korkusile kaza ka'immakamı bu cevabı yalnız başına vermekden çekinerek Meclisi idare mazbatasile vermişti . Bu mazbatada şöyle deniliyordu :

« Afyon zira'atı gülfetli isede patates yetiştirmekdeki kolaylıktan dolayı bu havaliye ve ahalinin kabiliyyetine pek muvafık ve sa'ir mezru'ata nisbetle çok kârlı isede babadan , dededen görülerek alışılmamış olduğu için geçen sene teşvik ve hattâ bir azda tazyik ile ekenlerden bir çoğunun bu sene ekmemiş oldukları ma'alesef ma'ruzdur . »

Ben her taraftan gelen cevapları , bilhassa bu mazbatayı Paşaya okumak üzere iken, Yaver içeriye girerek : « Tosya kazasından bir köylü geldi efendimize ma'ruzatı varmış . » dedi .

Paşa, Kastamuninin en ileri gelenlerinden de her za'iri derhal kabul etmiyerek misafir odasında az , çok beklettiği halde fakirleri , alelhusus köylüleri derhal kabul ve sözlerini pek ziyade dikkatle dinlerdi .

Hayrete şayan bir hafızaya sahip olan merhum, Kastamuni de dokuz sene kadar Valilik ve Vilâyetin her tarafını mükerreren devr ve teftiş ettiği için köylerin bir çoğunu ve köylülerin ileri gelenlerini tanır ve alel'itlak köylülerden bir iş için Kastamuniye gelüb kendisine müraca'at edenlerin işleri her ne ise ihtimam ile ta'kib ve ta'cil etdirirdi .

Tosyadan gelen köylüye müraca'atı sebebini sordu .

— Efendime teşekkür için geldim .

— Hayır ola ?

— Bildir, bizim kazaya afyon tohumu gönderüb bunları köylüler eksinler buyurmuşsun .

Paşa :

— Evet, dedi ve köylüyü yazı masasının önündeki sandalyeye oturtdu . Köylü sözüne devam etti .

— Kaymakam bu tohumlardan Karğı na - hiyesindeki bizim köye de gönderdi . İmam kâğıdını okudu . Birkaç kişi ekdik . Askerden gelen kayın bilâderim Mehmed kur'a me'muru bir Binbaşı ma'iiyyetinde Afyon Kara Hisarına gitmiş olduğundan bunun ekimini, dikimini ve kozalakların çizilmesini, filanını biliyormuş . Bizim su basan tarlaya ekdik . Ve Tosya da bir kaç çakı yapırdık . Allah verdikçe verdi ; Haşhaşlar büyüdü , çiçeklendi , kozalaklandı . Çizdik , suları çıktı ve bal gibi koyulaşdıktan sonra topladık . Bunlar afyon imiş . Kayın bilâder bunlardan bir çok yuvarlaklar yaptı ; Tosyaya götürüb satdık . Bir az ucuz satdığımızı sonra anladık , ne yaparsın ? acemilik var . Fakat çok şükür o tarladan her sene aldığımız arpa veya buğdaydan kat, kat ziyade kâr etdik . İşte bu afyon parasile İstanbulda börekecilik eden büyük bilâderimi görmeye gidikorum .

Paşa pek sevinçli bir sima ile :

— Çok memnun oldum , Madamki faydasını anlamışsınız artık bundan sonra Hükûmetin emrine, teşvikine hacet kalmamış demektir .

Dedikden sonra bana :

— Bu haberi kim bilir gazeteye ne kadar allandırub pullandırub yazacaksın ; dedi .

Ben de pek memnun olduğumdan :

— Tabi'î efendim dedim .

söz kesildi fakat , ayaga kalkan köylü gitmiyordu .

— Baba, dedim, daha bir diyeceğin vaamı ?

— Yok, fakat, Paşa efendinin emrini tutarak gönderdiği tohumları ekdik ; hazır İstan - bula da gidiyorum bahşış filan yokmu ?..

demesinmi ? !

Fena halde kızan Paşa mükerrer (lâ havle velâ ..) dan sonra bana : « Bunun cevabını siz veriniz . » dedi .

— Be adam, dedim, şimdi evviki sözleri - nizin de doğruluguna inanmamaya başladım ya ; her ne ise hikâyelerine göre haşhaş zira'atın - dan haylı kazanmışsın Paşanın emrini yerine getirdiğini ve sözlerinizin doğrulugunu isbat için istihsal ettiğiniz afyonlardan nümune

olmak üzre fındık kadar olsun küçük bir yuvarlak getirüb Paşaya takdim etseydin değe-rinden çok ziyade bahşışa müstahik olurdun .

Utanmaz köylü meşru' bir hakkı verilmemiş gibi abus bir çehre ile çıktı , gitdi .

Şu patates ve afyon tecrübelerile Anadolu düğünlerinin mucib olduğu tahribkâr israfların men'i yolundaki bunca mesa'inin muvaffakiyyetsizliğinden his etdiğim hüzn ile Kastamuni gazetesine yazdığım bir baş makaleye şöyle başlamışdım :

« memleketimizde bir kerre nasılsa adet olmuş bir şey ne kadar muzır olursa olsun Halkımıza onu terk etdirebilmek ne derecede müşkül ise , ne kadar menfeatlı olursa olsun adet olmamış bir şey'e alışdırmak da o kadar zordur ...»

On üç sene kadar sonra ben de bir Vali olarak Anadolunun ba'zı Vilâyetlerinde , Rum ilide , Süriye de , Irak da , Hicaz da uzun seneler zarfında vakı' olan müşahade ve tecrübelerim da'ima kastamuninin bu ilk ve acı tecrübesine mütefavit derecede benzedikleri için bu hal yalnız biz Türklere değil bütün

şarkın cahil insanlarına mahsus olduğuna kani' oldum .

« Cahil » deyince o senelerde Kastamuni de şahid olduğum garib bir cehil hadisesini hatırladım .

Kameri 1305 (1888) senesi zilka'desinin yirminci gecesi alaturka sa'at altı raddelerinde şehrin kenarında bir serhoş tarafından havaya atılan beş altı el silâh sadasile uykudan uyananlar Aya bakmaksızın ve kaç günlük olduğunu düşünmeksizin Ay tutulmuş zannile ve adet olduğu veç ile silâh atmaga , lenğeri , tencere kapağı ve sahan çalmaga başladılar . Bu gürültü bütün şehir ahalisini uyandırmış ve Aya bakanlarda yirmi günlük olduğunu tahattur etmeyüb yarımlığını hüsufe atf ederek onlarda bu hengâmeye iştirâk etmiş olduğundan bir buçuk sa'at kadar süren bu cehil garibesine ancak Vali tarafından şehrin muhtelif semtlerine zabtiyelel gönderilüb : « Ay yirmi günlük olduğu için yarımday , tutulmamıştır ! » diye bağrılmak tedbirile nihayet verile bilmişdi !

28 Mayıs 1929 Ebubekir Hazim

CİHANIN ŞİMDİKİ İNKİŞAFI

Hakem Mahkemelerinin kıymeti hakkında kuruntular

[Maba't]

Bina'en'aleyh, eski felsefeye göre , ilâhların ve insanların iradetlerine hâkim olan bu tali'in te'sirile Fransa, nihayet, menafi'ini kadim hasmının menfa'atları ile birleştirmeye mecbur olacak görünmekdedir. Locarno da , M. Briand'ın pek iyi anlamış olduğu veç ile , uzun bir sulh menba'ı olacak olan işte bu menfa'atlar birliğidir .

* * *

Locarno «conférence»ı , yalnız kavmler arasında menfa'atların bir ittihadını te'sise bir adım atmakla kalmadı , çünkü bu «conférence»ı idare eden büyük Fransız Devlet adamı , akli mantığın delillerini , beşer ruhu üzerine hüküm ü te'siri pek büyük olan sırrı [Mystique] rûfuz

ve te'sirlerle tahkim etmeyi bildi , bedihi bir surette nâ kabili tahakkuk olan şey , Locarno da dermeyeran olunmadı ve bu sebebledir , ki terki teslihatın büyük projeleri hakkında pek az konuşuldu .

Asırların müruru esnasında bir çok defalar , kavmler , şeniyetlerin önünde , anlamamazlıklarının divarının dikildiğini görürler . Bu divar , belki , hiç bir zaman , bu günkü kadar , kalın olmamıştır .

Şimdiki anlamamazlığın ve bundan tekevün eden «Anarchie» ez cümle , şundandır , ki kavmlerin hudavendleri , kavmlerin zimamdarları , hissi ve sırrı te'sirlerden münba'is ve akli bigâne olduğu hususî bir mantığın sıyakına